

PRIKAZI I OSVRTI

Политички ислам између Истока и Запада

(Мирјана Нешић, *Ислам и модерна држава*,
Задужбина Андрејевић, Београд, 2012)

Главна тема ове књиге је испитивање варијетета политичког ислама (исламизма) у савременом свету, како у муслиманским друштвима, тако и на западу, у муслиманској дијаспори. Данас је политички коректно међу апологетима ислама да се каже како политички ислам, исламизам нема ништа са исламом као религијом. Проблем ту доиста није ислам као религија, већ његова политизација као верског, етичког и политичко-правног система. Различита су лица политичког ислама: од мирног, институционалног исламизма до различитих цихадистичких огранака склоних насиљу. У том другом случају је реч о покретима заснованим на транснационалној заједници (*umma*), као и глобалним мрежама. То је, на пример, онај исламски фундаментализам (*al-usuliyya al-Islamiyya*) мисионарског типа који извози саудијски модел салафијског верског образовања у Европу и на запад. Због тога данас, када је реч о исламу, можемо говорити о политизацији религије, религизацији политике и културализацији конфликта.

Нова дебата око политичког ислама у само средиште поставља следећу дилему: да ли је ислам компатибилан с демократијом, схваћеном не само као вољом већине или изборном процедуром, него и поли-

тичком културом плурализма. Постоји ли некакав „цивилни ислам“ који би био у складу са европском демократијом и плурализмом? Је ли могућ *евроислам*, ислам који одбацује филозофију шеријата, цихада и прозелитизма у корист властите културне трансформације? У вези с тим Басам Тиби, Мартин Лутер ислама, сиријски учењак који данас живи у Немачкој, истиче: нема конфликта цивилизација између запада и ислама, хришћанства и ислама, већ између секуларне демократије и тоталитаризма. Цивилни ислам је компатибилан с демократијом, али исламизам није. То је један догматски есенцијализам који одбацује могућност културне промене. *Hakimiyyat Allah* (Божји суверенитет), једна политичка теологија, поставља се наспрам политичке филозофије Запада, с традицијом *Великој Огвајања* (цркве и државе, вере и разума, политичке теологије и политичке филозофије) још од времена Томаса Хобса. Противник исламизма су, дакле, секуларне вредности Запада.

Монографија *Ислам и модерна држава* ауторке Мирјане Нешић, која у средиште својих занимања поставља управо тему о политичком исламу, састављена је од седам главних поглавља: 1. Ислам и политика: општа разматрања, 2. Пој-

мовне дистинкције: демократија, секуларизација и неофундаментализам, 3. Исламизам у перспективи антропологије религије, 4. Политички ислам, 5. Ислам у дијаспори, 6. Ислам и фундаментализам, 7. Ислам и људска права.

У уводу своје књиге ауторка најпре разматра основне религијске и геополитичке одлике ислама, истиче значај проучавања ислама као религије и културе и наводи најважније представнике исламологије и политикологије с наших простора који су се бавили овом темом. У поглављу *Ислам и његова политикологија* Мирјана Нешић се потом бави односом политике и ислама као религије, као и његовим утицајем на формирање друштвених, економских и правних токова у арапским земљама у постколонијално време. У другом поглављу (*Појмовне дистинкције*) дефинишу се појмови демократије и секуларизације, првенствено у западној политикологији, и разматрају вредности савременог демократског друштва и њиховог односа према религији. У том контексту даје се и дефиниција фундаментализма (исламског, али и хришћанског), као и евентуални разлози његове експанзије у двадесетом веку.

Ислам у његовој антропологији је поглавље у коме се ауторка бави, пре свега, специфичностима антрополошког проучавања религије, појаве присутне још у најранијим људским заједницама. Испитују се ту начини на које антропологија изучава културолошке ме-

ханизме схватања стварности, а нагласак је стављен на исламску религијску доктрину и есхатологију. Поглавље *Политички ислам* је подељено на четири дела. У делу у коме се разматра идеологија политичког ислама најпре се дефинише сам појам, а онда износе вредности исламских политичких принципа. Потом се говори о покушајима реформизма и модернизације ислама у постколонијално доба, тенденцијама да се исламу обезбеди нова формулација, која би му, евентуално, омогућила интеграцију у светске токове. У трећем одељку истог поглавља ауторка се бави дебатама о компатибилности ислама и демократије, као и схватањем демократије на исламски начин. Ту је на крају наведен и низ илустрација из Кур'ана, које сведоче о постојању исламских институција које су по својој структури веома блиске институцијама демократије.

Поглавље *Ислам у дијаспори* подељено је такође на четири потпоглавља. У првом делу се разматрају проблеми муслимана у дијаспори и њихова суочавања са секуларизацијом као социо-политичким процесом. У другом одељку ауторка се бави дефинисањем појма глобализације, односом ислама према глобализацији и његовом дилемом да ли се треба изоловати, асимилovati или интегрисати у „глобално село“. У трећем делу се обрађује дискурс о исламу на западу и проблем културног идентитета муслимана у дијаспори, док се на самом крају овог поглавља разматра настанак и поли-

тичка злоупотреба исламофобије на Западу.

У шестом поглављу, *Ислам и фундаментализам*, објашњавају се механизми развоја фундаментализма као одговора на секуларизацију. Секуларизација је, дакако, западни друштвени и културни феномен, али и појам прихваћен од стране прозападно оријентисаних муслимана у муслиманским друштвима. Анализирају се ту и појмови панарабизма и панисламизма, уз навођење идеала и доктрина вахабитског покрета, као пример панисламских идеја. У последњем одељку расправља се о идеји национализма, тј. њеном антагонистичком односу према исламу.

Последње поглавље, *Ислам и људска права*, подељено је у три основне целине. Први део се бави општим погледима ислама на постојање људских права мимо религијског оквира, али и постојањем универзалистичких идеја о људским правима у правним документима. Други део је најобимнији и састоји се из укупно шест целина које се баве положајем жене у муслиманском друштву, њеним правима и слободама, уз низ цитата, илустрација из Кур'ана и хадиса. Трећи део се бави негативним односом ислама према хомосексуализму, али и толерирањем извесних форми хомосексуалног понашања.

Мирјана Нешић је у овој монографији на интердисциплинаран начин, уз примену теорија и метода

из области социокултурне антропологије, политикологије, исламологије и других дисциплина настојала да расветли место ислама и исламизма у процесу глобализације, као и различите исламистичке одговоре на либералну демократију, секуларизацију и мултикултурализам. Једно од кључних питања у том контексту било је, свакако, да ли је ислам - попут хришћанства и неких других светских религија - у стању да своје религијско наслеђе, укључујући и своје религијско-политичке доктрине, види само као *једну од* религијских традиција у секуларним друштвима.

Примарни извори коришћени у овој студији јесу текстови из Кур'ана и суне, основа исламског религијског, правно-политичког и друштвеног устројства (шеријатског права), које је ауторка, с обзиром на њено образовање из области арабистике, била у стању да чита и тумачи у оригиналу, на арапском језику. Поред тих религијских извора, разматрана су и дела лидера и оснивача различитих исламистичких покрета 19. и 20. века, као и секундарна грађа – радови савремених (муслиманских и немуслиманских) исламолога који се баве различитим аспектима политичког ислама у данашњем свету (Оливије Рој, Ксавије Бугарел, Халид Абу ел Фадл, Џон Еспозито и др.).

*Проф. др Милан Вукомановић,
Универзитет у Београду,
Филозофски факултет.*